

ראש השנה

תפילה אמיתית בראש השנה נותנת כוחות לכל השנה*

בסדר התפילה שלנו אנו חוזרים שלש פעמים ביום ואומרים: "קרוב די לכל קראיו, לכל אשר יקראהו באמת" (תהלים קמה.ח). אין כאן הגבלה מתי ואיפה, אלא בפשטות - "לכל קוראיו, לכל אשר יקראהו באמת". כלומר, כל מי שיקרא יענה ובלבד שיקרא באמת.

ישנו פסוק שני בישיעה (נה.ו): "דרשו די בהמצאו, קראוהו בהיותו קרוב". שם יש כבר הגדרה של זמנים מסויימים: "בהמצאו", "בהיותו קרוב". אמנם הפסוק איננו מפרש מתי זה, אבל חכמינו ז"ל (ראש השנה יז.א) מסרו לנו שהכוונה היא בעשרת ימי תשובה, החל מראש השנה וכלה ביום הכפורים, אז זה "בהמצאו", אז זה "בהיותו קרוב".

אבל אין סתירה בין שני הפסוקים, כי אלו דרגות שונות של קירבה. יש קירבה רגילה ויש קירבה מיוחדת של ימי תשובה. קירבה מיוחדת של ראש השנה, של עשרת ימי תשובה, ושל יום הכפורים.

וגם את הפסוק הראשון כמות שהוא מסביר ומדגיש האר"י הקדוש: קרוב די לכל קוראיו - למי שקוראים אליו. ישנם כאלה אשר עדיין לא קוראים, אבל הקב"ה יודע שהם עתידים לקרוא אותו באמת. וכל אשר יודע, איך לקרוא אל הקב"ה באמת - הקב"ה כבר קרוב אליו.

כששמענו שהגמרא דורשת "דרשו די בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" - על עשרת ימי תשובה: על ראש השנה שעיקרו יום תפילה, וכן על יום כפור שעיקרו יום תפילה - אנו מבינים שזה הזמן של "בהמצאו", שזה הזמן של "בהיותו קרוב".

אבל ברור לנו שהקריאה, התפילה האמיתית, התפילה בכוונה, אם לא מתכוונים לה, אם לא עושים לה הכנות, קשה בבת אחת בראש השנה להגיע לתפילה אמיתית. אכן כן, "קרוב די לכל קראיו" - אימתי? בשעה שהקריאה של עכשיו מתכוונת וצועדת לקריאה יותר שלימה, לקריאה יותר אמיתית בעתיד, "לכל אשר יקראהו באמת".

אם כן, יש לומר "קרוב די לכל קראיו" במשך כל השנה, על יסוד זה, שבראש השנה תהיה באמת התפילה יותר בכוונה, יותר אמיתית, וממילא למעשה אנחנו שואבים יכולת של תפילה, כוחות של תפילה, כוונה של תפילה לכל השנה כולה¹.

* שיחה לקראת הסליחות, שבוע לפני ראש השנה תשמ"ח. שכתב מקלטת: קובי לוי.

1 לפי זה ניתן להבין היטב את הנהגת הרב זצ"ל להאריך מאוד ולהתרכז בתפילה הראשונה של כל שנה (ראה בחלק "מאורות חיים" כמה סיפורים על זה) - המע'.

זה השבוע האחרון, הימים האחרונים לפני ראש השנה. בימים אלה, אפשר גם אם בשבועות האחרונים עדיין לא הרגשנו במידה מספקת שהימים הגדולים קרבים ובאים, זה היה בשבילנו יותר ענין של ידיעה. הלב עדיין היה אטום, סתום, חתום. אבל ברור שאלו הם הימים אשר הלב חייב להיפתח, צריכה לבוא פתיחת שערי הלב והאמת של הקירבה, והאמת של ההכרה, והאמת של התשובה.

אנחנו חייבים להתאמץ שבימים אלו לא נסיח את דעתנו מכל מיני טרדות חיצוניות. עלינו להתרכז. יש לנו חשבון הנפש האמיתי. מה שהרמב"ם מסביר על תקיעת שופר (הלכות תשובה ג.ז) - שזה בא להעיר ישנים משנתם ונרדמים מתרדמתם. שהאזנים תהיינה קשובות יותר, מבינות יותר: למה קוראים לנו למה מזמינים אותנו.

כשהתפילה תהיה "באמת" - אז נגיע להמשך הפסוק (תהלים קמח.יט) "רצון יראיו יעשה" - שהקב"ה ימלא את הרצונות האמיתיים של יראיו, רצונות שנובעים מתוך יראת שמים, רצונות הפנימי של אדם מישראל להיות יותר טוב, רצונות הפנימי של אדם מישראל להיות יותר קשוב לדבר ד', בייחוד אם נמצאים במצוקות - "שועתם" כשיש מצוקה בבית, כשיש מצוקה במדינה, כשיש מצוקה בעם - "ואת שועתם ישמע ויושיעם".

אנחנו ניגשים לסליחות הראשונות מתוך רצון להתקרב לקריאת אמת מתוך תפילה, שזוכה להיות בין אלה שהקב"ה עושה את רצונם, שזוכה להיות בין אלה שהקב"ה שומע את שועתם, וממציא להם ישועה שלימה - "אורי בראש השנה וישעי ביום הכפורים" (ויקרא רבה כא.ד).

הקשר בין גילויי מסירות נפש וקדושה בחדש תשרי*

כל בנין של קדושה, צריך להיות נקי מנגיעה פרטית. וזה יתכן רק על ידי מסירות נפש - ועל אחת כמה וכמה בבית המקדש עצמו.

ולכן עיכב הקב"ה את הקמת המשכן עד חודש שבו נולד יצחק (ראש השנה י.ב), לרמז שהקמתו צריכה להיות בבחינת יצחק שנעקד על גבי המזבח.

ומקום המקדש לדורות נקבע בהר המוריה, ונקרא המקדש על שם דוד המלך שמסר נפשו עליו (במדבר רבה יב.ט).

וחנוכת בית ראשון התחילה ביום שבו יצא אברהם אבינו ע"ה לדרך העקידה (ע"ן חוה"ק קסו ט.א): כלי יקר ויקרא טז.ג). ולא היה הדבר במקרה, אלא היה זה עיקר גדול לקדושת המקדש וחנוכו¹.

והראה הקב"ה למשה רבינו ע"ה יציקת כלי המקדש בככר הירדן (רש"י ברכה לד.ג), שאף זו היתה בודאי בקדושה וטהרה.

ואף חנוכת חשמונאי שהיתה בעצמה מתוך מסירות נפש, קשורה היתה עם בחינת אברהם אבינו ועקדה. וכמו שכתב הרב המגיד זצללה"ה: "ונלכה עד כה" (בראשית כב.ה) - עד בחינת כ"ה של חנוכה.

והרב "בת עין" מבאר שבראש חודש טבת נולד אברהם אבינו ע"ה, וכמו שלידת האדם היתה בראש חודש תשרי והוקדמה לו בריאת העולם כהכנה בכ"ה באלול, כך הוקדמה הכנה ללידתו של אברהם אבינו ע"ה בכ"ה בכסלו (דרוש לחנוכה "בת עין" עמ' קסז), [וצריך עיון שבראש השנה דף יא, אמרו ירח האתנים (מלכים א. ח.ב), שבו נולדו האבות, משמע שנולדו בתשרי].

* נעשרת ימי תשובה תשי"ד

1 ועיין פסיקתא רבתי פיסקא ותשלם כל המלאכה: והאלקים שחשב לערב שמחת בית המקדש בחודש שנוולד בו אברהם. בירח האתנים וכו'.

זכרון בידי אדם וזכרון בידי שמים*

לפי דין התורה יש לנו רק יום זכרון אחד - ראש השנה. יום זכרון זה מצוין אצלנו על ידי תקיעה בשופר. אולם ישנם ימי זכרון שבאים בידי אדם, ואלה מצוינים בתרועת חצוצרות - "וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצר אתכם והנעלתם בחצוצרות ונזכרתם לפני ד' אלקיכם ונושעתם מאיביכם" (במדבר י, ט). מצות השופר הטבעי בידי שמים - כנגד יום הזכרון שבידי שמים, ואילו החצוצרה שיצירתה בידי אדם, מלאכותית - כנגד יום הזכרון הבא בידי אדם. דור דור וחצוצרותיו, דור דור וימי זכרונו. לפי מדת הזכרון של מה שצריכים לזכור - כך מדתה של החצוצרה, וכך יש בכחה להזכיר ולעורר... יהא נא יום זכרונו גדול, ותהי החצוצרה גדולה, להזכיר לנו ולהעלות את זכרונו לפני ד' להושיענו מאויבינו.

הנהגת הקב"ה איתנו בזכרון ושמיעה - מדה כנגד מדה**

ראש השנה נקרא "יום הזכרון". אומרת הגמרא (ראש השנה טז, א): "אמרנו לפני ... זכרונות כדי שיעלה זכרונו לפני לטובה". הקב"ה זוכר אותנו ואנו זוכרים אותו, והא בהא תליא: "הזוכר למזכיריו טובות זכרונות" (מתוך הפיוט "וכל מאמינים").

"כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך" (מתוך מוסף לראש השנה - שופרות) - המצוה היא לשמוע, ובה במידה שהשמיעה עמוקה יותר - המצוה שלימה יותר. הקב"ה שומע את השמיעה, הוא מאזין כיצד אנו שומעים, כיצד לבנו נשבר בתרועה [תרועה - מלשון "תרעם בשבט ברזל" (תהלים ב, ט)]. "ומאזין תרועה ... ואין דומה לך" - זו אינה מדת בשר ודם. אשרי אדם ש"די אלקיו עמו ותרועת מלך בו" (במדבר כג, בא), שהתרועה חדרה למעמקים. אנו חייבים לשמוע על מנת להשמיע.

"אשרי העם יודעי תרועה" (תהלים פט, טז) - ישנם כאלה שהם רק יודעי תרועה בצורה פשוטה, יודעים וזוכרים כי יום תרועה היום, אולם גם ידיעה זאת מרטיטה נימים בלבבות. וגם זוהי **מדריגה**. נתפלל עליהם כי "די - באוך פניך יהלכון" (שם), שיזכו ללכת באור ד'.

* מדברים שנאמרו ביום תפילה ואזכרה ר' תמח תרצ"ו
** דברים שנכתבו בכתי"ק, תשי"א.

התעלות מכח המעמד המרומם בראש השנה*

יצורי אנוש החיים עלי אדמות מעלים בדעתם שהתעלות אין זה עבורם. הם חושבים שדבר זה מופשט. הם נראים רחוקים ממדרגה זו של התעלות, אך למעשה, אם נתבונן היטב - הרי יש לכל אדם דרגת התעלות משלו.

ולפעמים תקיעות השופר בראש השנה הן יכולות להיות התעלות גדולה והתרגשות ממעמד אשר אדם לא צפה בו. וכאשר כל הקהל דרוך ומאזין ומתכוון לצאת ידי חובה - זוהי ממש חויה עמוקה לאדם שלא רגיל לנוסח חיים כאלה. בשעה שאחרים קשורים לאותה חוייה ולא שמים לב למתרחש סביבם - אותו האיש ה"צופה" נמצא בהתעלות, אשר אינו מוכן להפרד ממעמד מרגש זה. ודוגמא לכך: כאשר אדם מסיים את סדר התפילות ביום הכפורים, אחרי תפילת נעילה, לאחר שמיעת תקיעת שופר, או לאחר תפילת ערבית - האדם נמצא במצב של התעלות רוחנית, למרות כל העייפות עקב הצום - מרגיש שכל פעלו לא היה לשוא.

המלבי"ם בפרשת כי תבוא (פרק כו פסוק יט), מסביר שהתפארת מביאה לידי התעלות. וראיות לכך הוא מביא מבלעם, כאשר הוא צופה על עם ישראל שהוא ערוך לשבטיו, והסדר המופתי הנמצא בין השבטים זוהי התפארת, ולכן "ותהי עליו רוח אלקים" (במדבר כד.ב). ובברכתו הוא אומר "מה טבו אהליך יעקב" (שם פסוק ה), שהם הסדר והתפארת לכל רואה.

כך אותו אדם אשר בא ורואה ציבור מתפללים אשר כולם שקועים בתפילה ולא שמים לב ליוצא ובא, כי דרך האדם להביט בנכנסים וביוצאים, אבל במעמד זה אין הציבור שם לב לזה. אותו האדם מקבל אוירה אחרת - רואה את הדבר המיוחד שיש בכל הציבור, את ההתעלות הנפשית שיש לכל מתפלל ומתפלל. והמלבי"ם מבטא זאת במלים הבאות: "כטבע הרואה דבר מפואר - יתעלה ברוחו". אבל התעלות זו תלויה בדרגת האדם, איך הוא הכין את עצמו לימים הנוראים, איך הכין את עצמו לתקיעות השופר של ראש השנה ושל נעילה. הסליחות הן חלק מאותה הכנה לקראת ימים נוראים. הן מכינות את האדם לקראת התעלות נפשית ורוחנית. האדם יכול להגיע לידי התעלות גם בעזרת הציבור. כאשר הוא רואה את כל הציבור שקוע כולו, בתוך הסידור ובהבנת קטעי התפילה - הרי דבר זה מביא עליו רושם, בשעה שאין אף אדם מביט אליו. ואותו מתפלל שהוא שותף לציבור, הרי עצם המעמד מביא אותו לידי התעלות רוחנית.

* שיחה לערב סליחות ראשונות, מוצאי שבת פרשת כי תבוא.

השוואה וקום המדינה - שתי תרועות שהשמיע לנו מלכנו*

”אשרי העם יודעי תרועה“ (תהלים 108:9) - שתי תרועות שמע העם בתקופה האחרונה: תרועת השָׁכָר של השמדת ששה מליון יהודים, ותרועת התקומה של מדינת ישראל. ושניהם חזיונות יוצאים מגדר הטבע, אִי עם בעולם אשר יד הכליון היתה בו במדה איומה כזאת, ואִי עם בעולם אשר זכה לתקומה מדינית אחרי אלפים שנות גלות, רדיפות ושמדות!?

המקשיב האמיתי מקשיב בשתי התרועות גם יחד, את תרועת המלך, מלכו של עולם - ”ותרועת מלך בר“ (במדבר כג, כא), תרועה אלקית, איומה, לא מובנת, לא מוסברת, אולם כזאת היא. מי שאינו מבחין בתרועת המלך, אין טעם למותו בתרועת השבר, ואין טעם לחייו בתרועת התקומה. ואשרי למי שמבחין, ואשרי למי שמקשיב. ההוא כשהובל לתאי הגזים, ידע שבמותו מתקדש שם ד' בעולמו והיה טעם למותו. ההוא כשהוא חי במדינת ישראל, הוא יודע, כי בחייו מתקדש שם שמים ויש טעם לחייו - ד' אלקיו עִמו“ (שם).

”כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרבים אליו“ (דברים 10:17), ולקרבה הזאת תוצאות שונות: ”בקרבי אקדש“ (ויקרא יג). ... קידוש השם של מידת הדין, וקידוש השם של מידת הרחמים! ביום הכרזת המדינה נפל גוש עציון. הטהורים בחייהם נתקדשו במותם. לאחר מכן נפלה ירושלים העתיקה, הכותל המערבי בשבי - ”ויצא מן בת ציון כל הדרה“ (איכה א.1). בליל ראש השנה זה לא יכלו ללכת להתפלל על יד הכותל המערבי. אזרחים לא יכלו לגשת אליו.

בליל ראש השנה זה התפללו על יד הכותל רק קדושי כפר עציון וחיילי ישראל אשר במותם ציוו לנו את החיים - ”בקרבי אקדש“...

”יבחר לנו את נחלתנו, את גאון יעקב אשר אהב סלה“ (תהלים 135:6) - **הקב"ה יבשר לנו ויוריש לנו את נחלתנו כולה, את ארץ ישראל כולה, רק בשעה שנהיה יהודים גדולים, מלאי גאון יעקב.** וגאונו של יעקב זהו קול יעקב, הקול האמיתי נחלת אבותיו מדור לדור.

”אשרי העם יודעי תרועה“, יודעי סוד ”הקל קול יעקב“ (בראשית 28:12), יודעי סוד גאון יעקב. ”ד' באור פניך יהלכון“, על פני נחלתנו כולה. - כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רציתם“ (תהלים 135:17).

עוצמתה של ביטול התקיעה כשחל ר"ה בשבת*

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת - במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה (ראש השנה כ.ט.ב.).

שנינו בספר יצירה: "עולם, שנה, נפש" - מקום, זמן, אדם¹. ושלוש בחינות אלו מתעלות ומתרוממות ביום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, על ידי גזירת חכמים שלא לתקוע. "אשרי העם יודעי תרועה" (תהלים 108:09) - יש שיודעים אותה על ידי שמיעה, ויש שיודעים אותה דוקא על ידי אי השמיעה. וידיעה שניה זו היא שקולה כשמיעה ואולי למעלה הימנה.

ביטול התקיעה והתרועה בראש השנה שחל להיות בשבת משמיע לנו ראשית כל, כחה של שבת, גדלה וקדושתה. ביטול מצות עשה דאורייתא אצל כלל ישראל, וכל כך למה? - שמא ייכשל מאן דהוא, ומתוך בהילות לעשות מצוה, "יעבירונו ד' אמות ברשות הרבים" (ראש השנה שם). ומוטב שתיבטל מצות שופר באותו יום, ובלבד שלא ייכשל אחד מישראל ויחלל שבת בשוגג. - בוא אפוא וראה עד היכן קדושת שבת מגיעה! למדנו גודלה של קדושת הזמן - "שבת דקביעא וקיימא בקדושתו של הקב"ה" (פסחים ק"ז.ב.).

וחכמים עצמם, חכמי התורה - כמה רב גוברייהו וכמה איישר חייליהו. יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה. יש כח! זה כח האדם לאלקיו, זו גבורתם, גבורה של מעלה. וכלום יש לנו דבר שמשמיענו בתרועה גדולה את כחם של חכמי התורה, יותר מהתרועה האילמת של ראש השנה שחל להיות בשבת? - למדנו אפוא גודלה של קדושת האדם, האדם שמהותו הופכת להיות תורה שלימה.

ולמדנו קדושת המקום. "מרום מראשון מקום מקדשנו" (ירמיה י"ב). שלא רק שבו היו תוקעים ומרוב קדושתו לא יפול בו חשש שגגת חילול שבת, אלא שלפי דעת הרמב"ם ז"ל (שופר ב.ח), היתה קדושת המקדש מתפשטת על כל ירושלים, ומותר היה לתקוע בכל העיר, ללא פחד וללא גזירה "שמא יעבירונו" - כי זה כחה של קדושת המקום אשר בחר בו ד', אוה למושב לו (על פי תהלים קלב.ג.). "אשרי העם יודעי תרועה, ד' באור פניך יהלכון" (שם 108:09).

* נכתב בתש"ה.

1 כלומר: עולם - זהו מקום, שנה - זמן, ונפש - אדם - המעי'.

תקיעת שופר - אין היעקדות גדולה מזו*

תקיעת שופר זוהי הכרזה פומבית על יהדותנו, על שייכותנו לכלל ישראל. ואין לך העקדות גדולה מזו. עכשיו אנו יודעים יותר מאשר בדור אחר, כי עצם ההשתייכות לכלל ישראל היא העליה על המזבח, על העקדה - "תקעו לפני בשופר של איל ... ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני" (ראש השנה סז.א).

תקיעת השופר - הידיעה שאיננו יודעים**

"תקעו בחדש שופר וגו', כי חק לישראל הוא" (תהלים פא. ד-ה) - "אשרי העם יודעי תרועה" (שם סז.א). כיצד יתקיימו שני מקראות הללו?¹ - אלא אשרי העם היודע כי איננו יודע; אשרי העם היודע כי הוייתו חוק היא, כי מהותו היא בלתי מובנת, בלתי מוסברת, וכי הליכתו בעולם ובחיים היא לא בדרך הטבע, כי אם "באור פניך יהלכון" (שם).
"תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו" - חגנו מכוסה הוא, ערימה של צרות מכסה עליו ומסתירה אותו, ואף על פי כן אנחנו מתרוממים ומרגישים הרגשת חג - "כי חק לישראל הוא!"
"בשמך יגילון כל היום" (תהלים פט. ז) - גילות אחרות אין לנו, שמחות אחרות אינן פוקדות אותנו. אולם רק באחת נשמח ונגיל - "בשמך יגילון" בזה ששמך נקרא עלינו. והננו מצפים לימים טובים מאלה, אשר בהם "תרום קרננו" (שם פסוק יח).

* נכתב בתש"ו

** נכתב בתש"ז, אחרי השואה האיומה וקודם הקמת המדינה.

1 כלומר: האם זה "חק" ואיננו יודעים טעמו, או שמא יודעים ומבינים אנו? - המעני'.

שמיעת השופר צריכה לעורר על סילוק השכינה*

קול השופר - פשטות. הקול עד שלא חולק לצלילי אותיות, לתבות קגויזות. ביום הזכרון אנו מעלים את נשמת ישראל ממעמקיה. שם לא הגיעו הפגמים, היא מופיעה בעצם תומתה ושלמותה.

עקדה - יסוד מוסד בכל אדם מישראל. מוכן ומזומן למסור נפשו על קידוש השם לכשידרש לכך. אילו הרגשנו באמת שכל קיום מצות עשה יש בה משום קידוש השם, וכל ביטול מצות לא תעשה יש בה משום חילול השם - אין כל ספק שלא היינו מגיעים לכך¹.

"אשרי העם יודעי תרועה" (תהלים פ"ט, טז) - שומעי לא נאמר אלא יודעי - היודעים למה צריכים הם להתעורר מתוך "שמיעה". "ד' באור פניך יהלכון" (שם) - בשאר ימות השנה.

"אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו" (עמוס ג, ו) - חרדת העם אינה "מעור אחד". ישנה חרדה רגילה, חרדה לשלמות הגוף; למעלה הימנה - חרדה לשלמות העיר כולה; למעלה הימנה: הרגשת אשמה במה שעומד להתרחש, חרדת אלו שרואים את עצמם אשמים בזה שנתנו למצב להגיע לידי כך.

כל הצרות והיסורים הבאים לעולם - עיקרם בסילוק שכינה. ארץ, כביכול, ניתנה ביד רשע (על פי איוב ס"בד). ובאשמת סילוקה של שכינה נושא כל אחד, בה במדה שלא התעלה והתקדש ולא שפן שכינה בארץ.

* דברי תורה לראש השנה מכת"ק.

1 כלומר שלא היו באים לידי צורך למסור את הנפש - הבני.

ראש השנה שחל בשבת*

ראש השנה שחל להיות בשבת - "זכרון תרועה" (ויקרא כג.כד)¹. התרועה באה לעורר את הזכרון, כשם שכל החטאים באים מתוך שהשכחה שולטת באדם - "למען תזכרו, ועשיתם את כל מצותי" ... (במדבר טו.ח).

"תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם" (ראש השנה טז.א) - למה לא נאמר "ואני אזכור לכם וכי", כדרך שנאמר (שם) "ומעלה אני עליכם"²? - אלא הכוונה היא שבתקיעתכם תכוונו "כדי שאזכור", תכוונו להזכירני. וכוונה זו שהיא מחייבת הרבה את בעליה - היא היא שבזכותה מעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני.

בלוחות הראשונות נאמר: "זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ.ח). ואילו זכינו והיו נשארות בידינו לוחות הראשונות, היתה כל שבת בבחינת יום הזכרון. עכשיו שלא זכינו, ומדרגת "זכור" ירדנו לדרגת "שמור" (דברים ה.יג), ניתן לנו יום הזכרון אחת לשנה. - ברם זו זכותה של שבת שראש השנה חל בתוכה, שאותה שבת היא בדרגת "זכור" של הלוחות הראשונות. ועל כן איננה צריכה תקיעה - זכרון, שהרי הזכירה קיימת בעצם מהותה.

שבת זו כוללת את כל התורה כולה, מזכירה את כל התורה כולה - וככתוב באר"י הקדוש לכיין בפסוק "למען תזכרו", למצות שבת שהיא שקולה ככל המצוות - "ועשיתם את כל מצותי".

* נכתב בכתב יד קודשו בשנת תש"י.

1 כלומר, אנו מסתפקים בזכר לתרועה, ולא תוקעים בשבת, ואף בתפילה מכונה היום "יום זכרון תרועה".

2 אלא האריך וכתב "כדי שאזכור לכם..."

אין רשאים להסתפק בחויה אלא צריך להמליך את ד' תמיד

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת-במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה (ראש השנה כטב.)

הרגש הדתי רגש טבעי הוא, וכמו כל הרגשות של האדם שואף גם הוא לבוא לידי בטוי. וכשהוא מצליח להגיע לכדי חויה, הוא מעניק סיפוק רב לבעל החויה (כמו החויה האסתטית, לגבי מי שאזנו קשובה למוסיקה ועינו מסורה לציור וכו').

אולם חויה זו יכולה להיות בלתי מחייבת כלל. חויה נעימה, מספקת, ולא יותר, משאירה זכרון נעים ולא עוד.

ראש השנה ויום הכפורים לכולי עלמא ימי התעלות הנפש הם, ימי חויה דתית. אולם בכך לא סגי: ראש השנה צריך להיות **לראש ולמוח** של השנה, הראש המכוון והמדריך את חיי השנה כולה, ראש מפעיל הוה ועתיד, ולא **זנב** זכרון עבר. תחילת מחשבה שסופה מעשה, ואף כיסופים לדרגות יותר נעלות.

ההתעלות היא אמצעי להפעלה ממש, מצוות עשה ומצוות לא תעשה. ציווי חיוב המחייבים מעשים רצויים, וציווי שלילה המונעים מעשים לא רצויים.

זוהי השאלה והמשאלה: **"מי יעלה... ומי יקום"** (תהילים כד.ג), שהעליה לא תהיה רק לשעתה, שההתעלות לא תשאר רק משהו חד פעמי. אלא שתשמש בסיס איתן לעמידה יציבה, נכונה וקיימת.

אכן **"מצוות לא ליהנות ניתנו"** אלא לעול הם (רש"י ראש השנה כז.א ד"ה לא ליהנות) גם ההנאה החוייתית מקיומה של מצוה דתית היא רק **אמצעי**. אכן **המטרה** היא, כאמור, שהחויה תיהפך למנוף, לתנופת מעשים. אמצעי להשלטת הרוח על החומר, להשלטת רעיונות קודש על מעשי חולין. עול **מלכות שמים** - משמעותו שלטון השמים על הארץ, שלטון מושגים **שמימיים** על מעשים **ארציים**. ושנינו במסכת ראש השנה (א.טז) **"אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם ובמה? בשופר"**!

הצו האלוקי העליון, המתבטא **בהלכות** מוצקות, הוא שאינו נותן לרגש הדתי להשאר בגדר חויה בעלמא. לא **שופר** לשם רטט - כלשהו, לשם **חרדה** כלשהי **"אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו"** (ענוזס ג.ט) לא לשם חויה בת חלוף, אלא שופר לשם **המלכה** **"שתמליכוני עליכם"**, שתמליכוני על המחשבות ועל המעשים. **"תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקדת יצחק ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני"** (ראש השנה שם). **העקדה** - זוהי סמל בטול הרצונות הפרטיים לגבי צוים עליונים יותר.

שופר לשם **עקידה** - המלכה גמורה עד כדי עקידה, עד כדי מסירות נפש גמורה. וכאן אנו מגיעים למשנה מפורשת ולהלכה הפסוקה: אין תוקעין בשופר בראש השנה שחל להיות בשבת. והטעם למסקנה גזירה דרבה: שמא יעביר את השופר בראש השנה ויחלל את השבת קדושת שבת דוחה שופר של ראש השנה!

נתאר לעצמנו שיבוא אדם מישראל לבית הכנסת, אחד מאלה שבשבת אינם באים, ורק באים **שלשה** ימים בשנה, ויצפה מתוך שכחה לחויה של תקיעת שופר, והנה נכונה לו אכזבה: אין תוקעין! מדוע! גזירה שמא יחללו שבת. והריהו לומד כאן שעור בהלכות שבת: חשש חילול שבת חמור ביותר, והוא דוחה מצות תקיעת שופר. אין ראש השנה על חויותיה יכול להיות מנותק מהקודש שבכל שבתות השנה, אין אדם רשאי להסתפק בחויה דתית חד פעמית, כשכל השנה מנותק הימנה, אלא: ראש השנה, והשנה כולה ענין אחד הוא. ה"תמליכוני עליכם" שבראש השנה משתרע על פני השנה כולה, לאורך כל שבתותיה, והודגש הדבר בנוסח התפילה של השבת עצמה, ונאמר: "ישמחו **במלכותך** שומרי שבת".

כי "מלוך על כל העולם כולו בכבודך והנשא וכו' והופע וכו'" אינו יכול להשאר חזון **כולל** מופשט שאינו נוגע אלי אישית, אלא מיד הוא מניח את הכלל וחוזר אל הפרט: "וידע כל **פעול** כי אתה פעלתו, ויבין כל **יציר** כי אתה יצרתו".

דברי תורה קצרים לראש השנה

בראש השנה ישראל נעשים בריה חדשה

ראש השנה - יום הולדתו של העולם (ראש השנה י.ב.).

שבועות - יום הולדתו השניה של העולם¹.

כחה של תורה שהיא יוצרת את האדם והעולם מחדש, בריאה חדשה.

”בכל מוספין כתיב **”והקרבתם”**, וכאן (בראש השנה) כתיב **”ועשיתם אשה”** (במדבר כט.ב), הא כיצד? - אמר להן הקב”ה לישראל: בני, מעלה אני עליכם כאילו היום נעשיתם לפני, כאילו היום בראתי אתכם בריה חדשה, הדא הוא דכתיב (ישעיה סו.כב) **”כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה”** (ויקרא רבה סוף פרשה כט).

סגולת עולמים זו שניתנה לאדם והוא מחדש בה פני עולם - נתייחדה לישראל.

גדלות האדם - וקטנותו לפני ה'

גדולת האדם - **”ותחסרהו מעט מאלקים”** (תהלים ח. ו).

ואולם, לפני ד' - כבני מרון (ראש השנה פ”א מ”ב) - פתד וגדולה.

מאור ה' בראש השנה סופגים אהבת חסד לכל השנה

”כי באור פניך נתת לנו תורת חיים ואהבת חסד” (מתוך תפילת העמידה) - לאהוב את החסד, להשתדל להרבות במעשי חסד, מדות אלו נובעות רק מהקרנת אור פני השכינה. **”ד’ אורי”** (תהלים כז.א) - בראש השנה (ויקרא רבה כ.ד). מראש השנה שואב האדם אורה לכל השנה, **”אור פניך”** המספק תורת חיים ואהבת חסד לימים מרובים.
”אשרי העם יודעי תרועה, ד’ באור פניך יהלכון...” (תהלים פט. טז).

מלכות דוד ושלטון ה'

”ובכן תן כבוד ד’ לעמך...וצמיחת קרן לדוד עבדך” (מתפילת עמידה לימים נוראים) - עיקרה של מלכות בית דוד - השלטת הקב”ה בעולמו. הרמת יד במלכות בית דוד היתה קשורה עם עבודה זרה². ולעתיד לבא **”ובקשו את ד’ אלקיהם ואת דוד מלכם”** (הושע ג.ה).

1 עיין שבת פז.א שהתנה הקב”ה עם מעשה בראשית וכו', אם ישראל מקבלים התורה וכו' ואם לא אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו.
* נכתב בתשי”ג.

2 הכוונה היא לירבעם בן נבט, שמרד במלכות בית דוד (מלכים א' י"א, כו), ולאחר מכן חטא והחטיא בעבודה זרה (שם י"ב, כח). - המעי'.

המלכת ה' קודם כל על עצמנו

“אלקינו ואלקי אבותינו מלוך על כל העולם כולו בכבודך” (מתוך התפילה)
“מלוך על כל העולם כולו” - וראשית כל להמליך על עצמנו, “מלכויות - כדי שתמליכוני עליכם”
(ראש השנה סז. א) לא אמירה בעלמא.

רמזי השופר

“אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם...” (רמב"ם הלכות תשובה ג.ד) - השופר מדבר בשפת הרמזים: “די לחכימא ברמיזא”, וכל אחד נרמז לפי חכמתו.

התקיעות - שבירה וחיבור

“אשרי העם יודעי תרועה” (תהלים ט. טז) - תרועה מלשון שבירה - תרועים בשבט ברזל (שם ב. ט), “זבחי אלקים רוח נשברה” (שם נא. יט).
ותרועה מלשון התחברות וְתַרְעוּת - “ותרועת מלך בו” (במדבר כג. כא: עיין רשי שם).
והא בהא תליא: היודע לשבור לבו - זוכה להתחברות עם אור ד' - “קרוב ד' לנשברי לב” (תהלים לד. יט)
יום הזכרון איננו רק למעשי השנה, אלא גם זכר מעשי עולם, מהעקדה דרך מעמד הר סיני, עד היום הזה.
אף זכר הבריאה - “ויפח באפיו נשמת חיים” (בראשית ב.ז) - צריך לעלות לפנינו בראש השנה. וכך היום הופך להיות לראש, למות, למרכז המחשבה הקובעת את דמות השנה.

הקשר בין מלכויות וזכרונות - ע"י תרועת השופר

“אמרנו לפני... מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני, ובמה בשופר” (ראש השנה סז.א)¹ - בה במדה ש”תמליכוני עליכם” בשופר - “יודעי תרועה” (תהלים ט. טז) - באותה מדה “יעלה זכרונכם לפני בשופר” (ראש השנה שם) - “תרועת מלך” (במדבר כג. כא).

מי שפועל לתקן עצמו - מקרב את גאולת העולם

“אלקינו ואלקי אבותינו מלוך על כל העולם כולו בכבודך” (מתוך תפילת עמידה לראש השנה) - עכשיו הגיעה האנושות להבנה כי מלחמה בקצה העולם נוגעת לקצהו השני, ושלוט העולם תלוי בשלום

* נכתב בתשי"ג.

* שיחה בישיבה, ראש השנה תשי"ד.

* נכתב בתשי"ד.

1 ועיין ריטבי"א שם, המדגיש שהסיפא “ובמה בשופר” אינה מתיחסת רק ל”זכרונות”, אלא גם ל”מלכויות”.

* דברים שנכתבו בכתי"ק בשנת תשי"א.

על פני כל כדור הארץ. סוד זה היה ידוע לנו תמיד: לא יכון עולם בצדק עד ימלוך ד' על כולו בכבוד וביקרו.

ברם, צד שני למטבע, ואליו טרם הגיעה הבנת האנושות: שלום העולם תלוי בתקון האדם, בתקונו של כל פרט. וכל מי שמתקן עצמו - מקרב את גאולת העולם. "אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם" (ראש השנה טז.א). חייב כל אחד להמליך את הקב"ה על עצמו, ומתוך הכרה זאת - לשאוף להמלכתו "על כל העולם כולו".

אדם נבחן ונידון עפ"י תפקידו המיוחד לו

"כי זכר כל היצור לפניך בא מעשי איש ופקודתו" (מתוך תפלת מוסף לר"ה - זכרונות) - לפעמים אדם עושה מעשים טובים, אולם אם הוא מזניח בגללם את תפקידו, את אותה עבודה שנמסרה לו, יתכן שיקבל עונש על שעסק באותם מעשים טובים. ובימי הדין נבחנים מעשי איש לאור פקודתו, תפקידו העיקרי, אם לא הוזנח וגרם קלקול רב, יותר ממה שיתקן באותם מעשים.

יצריו ה"קטנים" של האדם¹

"כי זכר כל היצור לפניך בא וכו' מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש" (תפילת מוסף - זכרונות)
"ויצרי מעללי איש" - היצרים הקטנים השורצים מסביב לכל מעלל¹.

יש להיזהר משעבוד הנפש

"אדם יסודו מעפר וסופו לעפר **בנפשו יביא לחמו**" (מתוך חזרת הש"ץ לתפילת מוסף) - אלא שגם במצב זה ניתן להבחין אם אדם משעבד נפשו לחמו, או שהוא משעבד לחמו לנפשו².

* נכתב בתשי"ג.

1 גם אותם זוכר הקב"ה ודן עליהם - המע'.

2 המשפט "בנפשו יביא לחמו" יכול להתפרש בשני אופנים: א. עבוד ובשביל הנפש מביא האדם לחם; ב. במחיר הנפש מביא האדם לחם. כביכול, מוסר ומשעבד הוא את נפשו האלוהית בעבוד קבלת הלחם. ובא מורנו כאן להזהיר, שלא יגרר האדם לאפשרות ב', ומתוך הדחקות ורדיפת הפרנסה יחשיך את נפשו חהרו - אלא עליו לזכור תמיד מהו העיקר ומהו הספל. - המע'.

לראש השנה שחל בשבת

”כל השופרות כשרים חוץ משל פרה וכו'. שופר...כיון דלזכרון הוא - כבפנים דמי” (ראש השנה כגא)

שבת - זכור את יום השבת (שמות כ. ח).

היום עצמו הוא זכרון תרועה (ויקרא כג. כד).

השנה חתומה בחותם השבת, בחותם הקדושה.

”ופני לא יכארי” (שמות לג. כג) - ”יודעי תרועה באור פניך יהלכוך” (תהלים 99 ט. טז) - אור די מאיר את

דרכם כל השנה.

לכו אל מקורות הפלא של העם היהודי*

אנו עומדים לפני ראש השנה. יום הדין של העולם, ויום הדין של כל אדם ואדם. יום הדין של העם, ויום הדין של כל יהודי ויהודי.

הימים שלפני יום הדין הם ימים של חשבון נפש. השנה, יותר מתמיד, מרגיש אדם מישראל צורך נפשי בחשבון נפש. השנה, יותר מתמיד, החשבון האישי והחשבון הלאומי הם חשבון אחד. בימים שלפני המלחמה ובימי המלחמה עצמה הרגשנו כולנו - דתיים וחילוניים, אנשים לאומיים מתוך הכרה, ואנשים שהלאומיות איננה מוטיב חשוב בחייהם, ותיקים ועולים חדשים - כי ליהדות יש משמעות מיוחדת. הרגשנו: להיות יהודי זו אינה רק עובדה משמחת או עצובה, אלא עובדה גורלית: זהו גורל, שיש בו שיאים של טרגדיה ושיאים של יופי. ובאותם ימים לא רצה איש מאתנו לברוח מן הגורל המיוחד והקשה הזה. לא היינו עסוקים בניסוח המשמעות היהודית. הרגשנו אותה בתוכנו. אך עתה, אחרי הקרבות, שואל אדם את עצמו: מה פירוש הדבר להיות יהודי? מה התוכן של היהדות בחיי יום יום?

ידוע לי, שבשביל רב בישראל התשובה ברורה: תרי"ג מצוות. תשובה זו טובה למאמינים התמימים. אך מה התשובה שיכול להציע רב בישראל לאנשים חילוניים? כיצד עליהם להבין את השליחות היהודית, ומה עליהם לעשות כדי להיות יהודים טובים יותר?

שליחות נבחרת לעם נבחר

הרב נריה (מדפדף בספר התני"ך): ישנו פרק בתהלים (מחזור מז), אנו קוראים פרק זה שבע פנמים לפני תקיעות שופר. הפרק מתחיל בצורה קוסמופוליטית:

“כל העמים תקעו כף, הריעו לאלקים בקול רנה” (שם פסוק ב). - ובבת-אחת פונה הפרק לעם ישראל ולארץ ישראל: “יבחר לנו את נחלתנו (ארצנו) את גאון יעקב אשר אהב, סלה” (שם פסוק ה). פירוש הדבר: ראש השנה הוא יום דין לעולם כולו. אך אנו, הרואים את עצמנו כעם הנבחר, יש לנו תפקיד מיוחד ביום הדין של העולם, שהוא ממילא גם יום הדין של האומה. ביום זה חייבת האומה לבחון האם היא ממלאת את השליחות שלה כלפי עצמה וכלפי העולם. אמרתי בתחילה כלפי עצמה, כי אנו מאמינים באמונה שלימה שהשליחות שלנו איננה מתבטאת בדרך של הטפה. את השליחות שלנו אנו ממלאים על ידי הקיום שלנו עצמו, על ידי כך שאנו מגשימים את האידאל של “עם סגולה”. הדמות שלנו, האופי הלאומי שלנו - הם עצמם מדברים בשבילנו בעולם. ה' נתן לנו את ארץ ישראל - כדי שנוכל ליצור ולחיות כאן את החיים הנראים לנו כחיים אידיאליים.

* ראיון עם הרב לקראת ראש השנה תשכ"ח, זמן קצר לאחר מלחמת ששת הימים. “למתחיל” גליון מס' 589. ראינה: רחל ענבר.

“ששת הימים” - חוליה בשרשרת

ש : ענין השליחות אינו פשוט כל כך. נביאים ניסו לדחות אותה מעליהם, הם הרגישו שהיא כבדה מדי. אין פלא שאדם פשוט רוצה לחיות את חייו בפשטות. איך אתה כופה עליו הר כניגית¹? **הרב נריה :** נכון, נכון, נכון. הנביאים סירבו להיות שליחים - ובכל זאת היו שליחים! נכון, השליחות היא דבר לא נעים. היא דורשת הרבה מאוד. ורבים הם המסרבים למלא את הייעוד שלהם. נוח יותר וקל יותר לחיות בלי שליחות. אבל ישעיה אומר (מג.כא) : “עם זו יצרתי לי, תהלתי יספרו”. כלומר זהו העם שנבחר להביא דעת אלקים לעולם.

השליחות הזאת היא מורשת² אבות. היא התחילה על ידי אברהם יצחק ויעקב, והיא עמדה במבחנים קשים במצרים. ובמשך הדורות קמו רבים רבים שרצו בשליחות וקיבלו אותה לא רק מתוך כפייה, אלא מרצון.

בכל הדורות מתו יהודים על קידוש השם. עובדה היא, שבמשך דורות, רבים יכלו להציל את עצמם על ידי קבלת הדת הנוצרית. הם לא עשו זאת, ושילמו על כך בחייהם. פירוש הדבר, שעם ישראל הצליח להתקיים לדורות, בכך שקיבלו על עצמם את מלכות ה' ברצון.

גם היום יונקת הציונות את עיקר הכוח שלה מאלה שבאו לבנות את הארץ מרצון, ולא מתוך הכרח. עד היום קיימת התנועה הקיבוצית כתנועת שליחות מרצון, ולא מתוך הכרח. מכאן אנו רואים, כי בכל דור ודור היו אנשים שקיבלו על עצמם את השליחות היהודית, את האידיאליזם היהודי מרצונם הטוב.

בכל דור ודור יש אנשים שרוצים להשתחרר מן השליחות. כך נוח להם. ובכל זאת, אין זה אופייני לטבע הלאומי שלנו. במלחמת ששת הימים, למשל, לא היה שום מפקד צריך להכריח חייל לצאת לפעולה. אצלנו לא היה צורך לקשור חיילים לעמדות, כמו שמצאנו בעמדות הסוריות, למשל.

ש : אפשר לפרש זאת גם בדרך אחרת: הרי זו היתה מלחמת קיום!

הרב : ראינו מלחמות קיום של עמים אחרים. אבל לא ראינו גילויים נפלאים כאלה. גם הרמטכ"ל אמר: “ידעתי שהחיילים שלנו יילחמו טוב - אבל שילחמו כך - זאת לא יכולתי לדעת”. רוח המלחמה של החיילים אינה באה רק מן הקלט ומן האימונים. לחיילים אלה יש שורשים עמוקים עמוקים... מדורי דורות...

אצלנו, כשמפקד נמצא בקרב - למה הוא דואג? קודם כל לחילוץ הפצועים. “רק אחרי שדאגתי שכל פצוע יקבל טיפול - יכולתי להתמסר לקרב”. כך אמר מוטה גור (מפקד חטיבת הצנחנים במלחמת ששת הימים, פיקד על כיבוש ירושלים, וידועה הכרזתו המפורסמת “הר הבית בידנו!”). איזה מפקד פלוגה מצרי היה אומר דבר כזה? ומפקד חטיבה - על כך אין בכלל מה לדבר. מה איכפת לו אם איזה מוסטפה

1 ביטוי שפירושו: מכריח אותו (עיין שבת פז.א).

2 מורשה - מה שעובר מדור לדור.

או אחמד נפצע...? זה לא מרעיד שום נימה בליבו. אבל מפקד החטיבה שלנו לא יכול להירגע, מפני שמוטקה או יגאל או גבי נפצעו, והם יקרים ללבו. דבר זה, יחס זה - מיוחד לעם ישראל. במלחמה הזאת נתגלה רצון כביר. אחוות לוחמים. רצון להציל חבר. באותו רגע אולי לא חשב החייל על עם ישראל. הוא חשב על חברו, שלמענו הוא נלחם. ורוח זו מיוחדת היא לעם שלנו. ונחזור לשליחות. אולי נכון הוא שלא כל אדם מישראל רואה את השליחות באופן כללי. אך בחיים הפרטיים אנחנו מבצעים אותה גם היום... (בהדגשה קלה): גם היום. אני חושב שכל העולם כולו רואה במלחמה שלנו לא רק גילוי של גבורה אלא גם גילוי של מוסר עילאי. זכרי את ימי הכוונות. את העורף, את הצבא, את העם היהודי בגולה. רוח זאת היא השליחות. ואם העולם כולו ירצה לראות, להקשיב, ללמוד לקח מכל מה שהיה כאן - הרי שיצטרך להגיד שוב ושוב: זהו עם מיוחד. עם נבחר. עם שמקיים את השליחות. עם שתורת הנביאים מלווה אותו: חסד, אמת וצדק. התכונה להיענות לכל אידיאל - בחי יום יום היא תכונה יהודית. ובמיוחד הנכונות לתת הכל הכל בימים של מבחן. ובראש השנה זה, נוכל לומר בפה מלא: "מלוך על כל העולם בכבודך". נוכל להגיד: "ישמעו רחוקים ויבואו ויתנו לך כתר מלוכה" (מתוך הפיוט: "זיאתיו כל לעבדך").

ברית בין העם לבין אלוקיו

אני: נראה לי שאין שליחות ללא בחירה חופשית. ואיך אפשר לדבר על בחירה, כאשר כל אדם מישראל הופך להיות חבר בברית האמונה והשליחות, מרגע שנולד?
הרב: או, או, או. זהו בדיוק. אם הקדוש-ברוך-הוא עושה חוזה עם עם שלם - הרי אינו יכול לנהל פנקסנות עם כל אחד ואחד. היסוד של עם ישראל הוא ברית בין עם ואלוקיו. אצל פרופסור סימון, למשל, האמונה היא ענין פרטי ואישי. ואין לזה קשר לחיי החברה. היהודי היקר הזה לא מבין שלפני 4000 שנה עשה הקב"ה חוזה עם עמו. בחוזה נאמר: הקב"ה לא יחליף אותנו בשום אומה אחרת, ואנו לא נחליף אותו בשום אל אחר.

ארץ, מדינה, וגם ... צרות

אומרת הגמרא: (ברכות ו.א) "אתם עשיתם לי חטיבה (עם) אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם". זוהי הברית. והיא מקיפה העולם כולו. ולא יכול לבוא מישהו מן העם ולומר: אני מסתלק מן הברית. אומנם אני רוצה להיות חלק מן העם, אבל הברית - זה לא בשבילי. בברית הזאת יש תנאים: הבטיחו לנו ארץ, הבטיחו לנו מדינה והבטיחו לנו גם צרות. כל "התוכחה" (ויקרא כו. דברים כח), היא שורה אחת של צרות.

אני: יש יהודים המתייחסים אל היהדות שלהם כאל מקרה סתמי, מקרה טוב או רע...
הרב: אם נתייחס כך לענין - כל האומה שלנו תתפורר, נצטרך להצדיק את היורדים מן הארץ... את היהודים בגולה שאינם ציונים... אם יהיה שלום עם הערבים - וכולנו רוצים בזאת - אנו עלולים להתבולל תוך תקופה קצרה ביותר.

אני : בשבילם אין זה אסון.

הרב : כן? (בכאב) אבל עם ישראל יֵרָד מבמת ההיסטוריה!

אני : גם בזאת אין הם רואים אסון.

הרב : זה לא אסון!

אני : לא בשבילם.

הרב : עם אנשים אלו אפשר לדבר בדרך אחת : לימוד המקורות, ללמוד וללמד. עוד תנייך. עוד תודעה יהודית. עוד ציונות. לנו נדמה שהנוער לועג לכל העבר הלאומי שלנו, לכל מה שיצרנו... (בהתרגשות) אילו כך היה - היינו מפסידיים את המלחמה!

נכון, עם ציבור רחוק אי אפשר לדבר על מצוות מעשיות... לא... אבל יש נקודה שממנה אפשר להתחיל עם קרובים ורחוקים. אפשר להתחיל עם הפלא היהודי. בפלא הזה, שהתחיל לפני 4000 שנה. איפה בעולם יש עוד עם ששמר כך על הקיום שלו? שום הסבר רציונאלי אינו יכול להסביר זאת.

במלחמה זו ראינו שלושה דברים מופלאים. **האחד** : התנהגות של העולם הגויי, שהפקיר אותנו כולנו להירצח. ואז היו שולחים מגן דוד אדום להציל את האחרון...

גילוי נפלא שני : הבחורים שלנו. אותה רוח שהביאה אותם למסור את חייהם כדי להציל חבר. כמו הטייס קרן שהתאבד ונכנס עם המטוס שלו לתוך ה"מיגי" העיראקי כדי להציל את המפקד שלו. זהו מעשה של יהודי... זהו מעשה של לב יהודי...

והפלא השלישי - הניצחון הגדול. שהיה מחוץ לכל הגיון. האם זה לא נס? מהו איפוא נס?

מהו נס?

הרב : מהו נס? כאשר הקב"ה יורד מלמעלה ומצלם ליד הכותל המערבי? או כאשר כולם רואים יד אלוקים ענקית תופסת את חוסיין ואומרת לו : יללה תבוב, סע מהר למצרים! הרי אוד בול¹ הודיע לו, שאם יסתפק בהפגזה - אנו לא נתקוף אותו... והוא התעקש בניגוד לכל היגיון.

או הפזיזות של או-תאנט², שגם היא היתה בניגוד לכל סדר טוב והגיון. ואחר כך ההססנות של אשכול³, שכל הארץ התמרמרה עליה. בזכות זה רץ חוסיין לנאצר - וירושלים נמצאת היום בידינו. וכך הפכו כל הקללות לברכות. רק הקב"ה מסוגל להפוך קללות כאלה לברכות מופלאות.

מה צריך הקב"ה לעשות כדי שכולנו נקרא כמו בימי אליהו : "ה' הוא האלקים, ה' הוא האלקים" (מלכים א, יח.טז)? ה' הוא האלקים... והניסים עדיין נמשכים. ה' מכביד את לב הערבים. הם אינם מוכנים לדבר על שלום. לו דברו - הרי היינו ממהרים להחזיר להם חלק גדול מן השטחים שכבשנו⁴. אז ה' מכביד את לב פרעה, ואנחנו מתחילים לאט לאט להבין שארץ ישראל שייכת לנו.

1 מראשי ארגון האומות המאוחדות באותה תקופה.

2 מזכיר האו"ם דאז.

3 ראש ממשלת ישראל בתקופת מלחמת ששת הימים.

4 כמה גדולים דברי קודשו של הרב, וכמה ראה הרב למרוק. זאת רואים אנו היום היטב - המע'.

ויריחו שייכת לנו כמו תל-אביב. וגוש עציון, שעבורו שילמנו דם כה יקר - בודאי ובודאי שהוא שייך לנו. ואנחנו מתחילים להבין שהי' מכביד את לב פרעה לזמן רב, כדי שיהיה לנו זמן להתאים את עצמנו לניסים הגדולים. ועכשיו צעיר וצעירה בישראל, המודים בפלא - אומרים להם: לכו אל מקורות הפלא. עובדה היא, שעם ישראל ינק את מהותו מן התלמוד, המדרשים, האגדה וההלכה. ובכן, הבה ונראה מה כתוב שם! קשה בדיוק להסביר כיצד שופר בראש השנה וצום ביום הכפורים ולולב ואתרוג בסוכות יוצרים את הפלא. כלומר קשה להסביר את התרכובת הכימית. אך ברור הוא, שקריאת פרק תהלים משפיעה. קשה להסביר איך. מצד אחד משפיע "איכה ישבה בדד" (איכה א.א.), ומצד שני משפיע הפרק "נחמו נחמו עמי" (ישעיה מ.א.). כיצד השילוב של השניים יצר עם שתשעה באב לא שבר אותו אלא שמר עליו. כיצד הארץ הנחרבת בנתה את העם, והעם בנה את הארץ הנחרבת. אנו מאמינים שכל יהודי - יש בו יהדות. הרבה יהדות. אבל לא תמיד בכמות מספיקה כדי לעמוד בכל סערות החיים. על כן אנו אומרים לו: התקרב מעט יותר אל המקורות. השבוע זכיתי לחוויה גדולה. עמדתי במעלה שער המוגרבים, קרוב להר הבית. (בקול חנוק) כל צעד שעשיתי הגדיל את ההתרגשות שלי. עמדתי במרחק שני מטרים מהר הבית וחשבתי: (בהמיית לב) אני רואה עכשיו את השטח שבו עמדו כוהנים בעבודתם ולוויים בשירתם... (ובבכי ממש) ולשטח הזה איני יכול להגיע עד שתבוא הגאולה השלימה!

ואני אומר: בראש השנה הזה יקבל על עצמו כל יהודי להתקרב עוד מעט להר הבית, למקור הקדושה של עם ישראל. כמה? כל יהודי לפי יכולתו.